

Túlságosan is emberi Majoros Sándor:
Az ellenség földje,
 Magyar Napló Kiadó,
 2017.

A centenáriumi jót tesz a Nagy Háború emlékeztetének. Mert miközben a második világháború még általában azokat is szenvedélyesen érdekli, akik nem különösebben fogékonyak a történelem problémái iránt (és ez voltaképpen így van azóta, hogy véget ért), az első világháborúra az elmúlt időszakig messze nem irányult annyi figyelem, mint az 1939 és 1945 közötti évek eseményeire. Pedig – közhely, azonban nagyon is igaz, hogy – a második világháborút tekinthetjük akár az első folytatásának, vagy egyfajta befejezésének; a két katasztrófa között eltelt évtizedeket pedig bátran aposztrofálhatjuk sajátos tűzszünetnek. Emellett azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az 1914 és 1918 között zajló hadi cselekmények a magyarság egyik legnagyobb tragédiájához és máig földolgozatlan, talán soha föl nem dolgozható traumájához, a trianoni békediktátumhoz vezettek. A Nagy Háború mindannyiunkat érint, senki nincs, akinek a sorsa alakulására – egy évszázad ide vagy oda – közvetve vagy közvetlenül ne lenne hatással; minden magyar család mitológiájának integráns része. Akkor is az, ha nagyrészt feledésbe merültek az ősök személyes mítoszai, mert a háború okozta beidegződések és frusztrációk mintegy zsigeri szinten belénk épültek, és mindmáig megmaradtak. Márpedig, ha ennyire fontos ez az eseménysor, és tegyük hozzá: ilyen mértékben identitásképző – hiszen nem *csupán* a személyes, de a közösségi mitológiának is rendkívül lényeges összetevője –, akkor az irodalomnak is reflektálnia kell rá.

Majoros Sándor legújabb kötetében éppen ezt teszi. Témaválasztása sajátos, amennyiben nem a hősi epizódokat, és nem is a tragédia kiteljesedését dolgozza föl, hanem a kezdeteket: a szarajevói merénylet utáni hónapokat és a háború első heteit. De a helyszínválasztása sem a megszokott: nem a galíciai vagy a doberdói frontra vezeti olvasóit, hanem Bosznia hegyei közé, amelyeket személyes tapasztalataiból jól ismer, s amelyeket a magyar irodalom számára korábban már Tömörkény István is birtokba vett.

Az ellenség földjében kilenc novella (de mondhatnánk úgy is: kilenc elbeszélés) kap helyet. A kilenc történetet a helyszín (Bosznia hegyvidéke) és a kor

(1914 hosszú nyara) kohéziója fűzi egybe. Amennyiben nyitott szívvel és befogadó ésszel olvassuk a könyvet, a végére olyan érzésünk támadhat, hogy nem „szimpla” novelláskötetet, hanem novellafüzért, mi több: fragmentáltan modern regényt forgattunk, amelyet nem konkrét szereplők, talán nem is egy adott esemény, sokkal inkább egy jelenség köré szőtt a szerző. Ez a jelenség nem egyéb, mint a Nagy Háború (minden addigi háborúk leghatalmasabbika) kezdeti szakasza. Ami egészen más, mint a későbbi háborús esztendők. Hogy mást ne mondjunk: ekkor még nem világháborúról, „csak” egy kibontakozóban lévő európai konfliktusról beszélhetünk. A Monarchia harcba induló csapatainak fő motivációi ekkortájt egy igen egyszerű rigmusban foglalhatók össze: „Megállj, megállj, kutya Szerbia! Nem lesz tiéd soha Bosznia!” (*Egy marék vágott dohány*). Ebben az időben még kurta, mindössze pár hetes, legfeljebb néhány hónapos csatározásra számítanak a nyalka tisztok, és a legtöbbjük fejében meg sem fordul, hogy a harcok eszkalálódhatnak. A bakák is bizakodnak a mielőbbi dicsőséges hazatérésben, alig akad olyan „vészmadár”, aki nem győzelmet, ráadásul gyors győzelmet és világra szóló sikert vár. Különös, hogy ebben az időszakban éltek olyan hadfiak, akik attól tartottak, kimaradnak az események sűrűjéből, és nem tudják majd kitüntetni magukat, mert mire bekapcsolódhatnak a harcokba, már a diadalt ünneplik szerencsésebb társaik. A hangulat a csapatoknál jellemzően optimista, szinte el sem hiszik a novellák szereplői, hogy baj is érheti őket. Még ha időnként rájuk is tör a szorongás, nehezen körvonalazható félelmek nem annyira a közelgő háború fenyegető képzetéből, inkább a katonaságnál eleve – így békeidőben is – létező veszélyekből fakadnak. Gyakorta van olyan érzése az olvasónak, hogy mindaz, ami történik, nem igazán komoly, a bakák meg a tisztjeik mintha csak egy hadgyakorlaton vennének részt, nem pedig egy – még kezdeti stádiumában lévő – valódi, véres háborúban. Hogy azután a kötet végére még drámaibb legyen a fölismerés: „Lőnek ránk, az isten verje meg!” (*Bátorságpróba*).

A kötetet indító *A név nélküli* a már említett Tömörkényt idézi: hajszálpontos, mély empátiával, egyúttal kesernyés humorral és iróniával átítatott katonatörténet. E műben civil és egyenruhás egyaránt

a lehető legemberibb oldaláról mutatkozik meg. Majoros ismeri és szereti azt a vidéket, amiről ír, ám ennél is fontosabb, hogy ismeri és becsüli a vidék lakóit is, s ez átsüt minden egyes során. Ez a hitelesség és emberség teszi igazán értékesé a jól formált történetet.

Az *Egy marék dohány* című novella szereplőire pusztán halvány árnyékként vetül a háború. A mű középponti alakja egy igazi „antikatoná” (azaz egy olyan figura, aki – ha nem is egészen a svejki értelemben, de – eleve alkalmatlan a katonaságra, mint-hogy a katonai erények döntő többségével egyáltalán nem rendelkezik). A szerelmi csalódását feledni próbáló (anti)hős története a körülményektől és az időponttól függetlenül is értelmezhető. Azonban kétségkívül egyedi ízt, jellegzetes aromát kölcsönöz a szövegnek az a tudat, hogy mindez egy háború előszobájában történik meg. Ugyanez mondható el a *Szamártemetésről*, amelyben a megszálló hadsereg és a megszállt terület lakóinak konfliktusa nyer többletjelentést, ahogyan a kötet ötödik elbeszélésében, *Az ezredes kutyája* címűben is. A *Szamártemetés* és *Az ezredes kutyája* a kötet csúcspontjai; e két novella problémaérzékenysége és humánuma kiváltképpen megkapó. Ez a két írás fogja közre a *Kávédő a Baščaršiján* című monológot, ami újabb adalékul szolgál ahhoz, hogy Majoros milyen jól ismeri a bosnyák néplélek sajátosságait. Az utóbbi mű jellegzetes perspektívából meséli el a szarajevói merényletet, s így a háború előzményeit is felvázolja.

A tragikus végkimenetelű *Magányos férfi, puskával* szinte összegzi a kötet addigi novelláinak téma-világát és ábrázolási módszereit: egyfelől a megszálló egységek és a megszállt terület lakóinak viszonyát feszegeti (a háborús helyzet ekkorra fölerősödik, ennek megfelelően a bizalmatlanság légköre uralkodik el mindenütt – az elbeszélés tanúsága szerint); másfelől érzékletesen mutatja be a hadjáratot megelőző tapogatózást, helyezkedést, információszerzést. Különös feszültséget eredményez, hogy a novellában nemcsak a helyiek bizalmatlanok a katonasággal szemben, de a katonák sem bíznak igazán egymásban (nem estek át a tűzkeresztségen, még nem igazi bajtársak). Igaz, még a helyiek sem egységesek: a felvonuló hadsereg iránt nyílt ellenszenvvel viseltető keresztények élesen szemben állnak a katonákkal lát-szólag barátságos muszlimokkal.

A kötet utolsó előtti elbeszélése, *A spártai fiú és a róka* című lazít egy kicsit a szorításon, még egy utolsó föllélegzést engedélyez. Ez is lehetne hagyományos katonatörténet, jóllehet a háború árnya már egyre erősebbé és sötétebbé válik. A történet mégis pozitív kicsengésű, mintha még lenne visszaút, mintha még pislákolna egy halvány remény, hogy elkerülhető az elkerülhetetlen. De nem, nem kerülhető el: a *Bátorságpróba* egyes szám első személyű elbeszélőjére már lőnek.

Az ellenség földjének nagy erénye, hogy nem heroizálja, ugyanakkor nem is deheroizálja a Nagy Háború főszereplőit, ezért egy pillanatig sem didaktikus. A novellák hősei zömmel hétköznapi figurák, akik azonban – némileg meglepő módon – magukban hordják annak a lehetőségét is, hogy az átlagembertől elvárhatónál akár jobban, akár rosszabbul reagáljanak majd az éles helyzetekben. A hadseregbe elsze-gődő csalódott értelmiségi; a vadászatot és főként az ahhoz használt kutyáját mindennél jobban kedvelő főtiszt; a hadnagy, aki elméletben mindent tud, de még sosem látott csatateret; a hivatalos papírokon a foglalkozását viccből kutyapecének megjelölő bohém újdondász; a számos etnikumhoz és társadalmi réteghez tartozó legénység; a boszniai hegyek szó-talan lakói; a völgyek gyanús parasztjai; a háttérből leskelődő halál allegorikus alakja – mind-mind hiteles momentumai a kötetnek. Ama bizonyos *leskelődő halált* mindvégig ott érzi az olvasó a háttérben, a sorok között, a fák odvaiban, a hegygerinceken, s ezt az érzést a novellák helyszíne, a gerillaháborúra különösképpen alkalmas vidék mellett az is fokozza, s ezáltal a feszültséget oldalról oldalra egyre jobban növeli, hogy mindvégig mintegy *vihar előtti csöndben* zajlanak az események – bár érezzük, tudjuk, hogy háború van, a valódi csatározással mégis csak az utolsó oldalakon találkozunk.

Majoros Sándor a kortárs magyar irodalom jelentős elbeszélője, aki jó érzéssel választja meg témáit, és biztos kézzel formálja azokat irodalmi alkotásokká. *Az ellenség földje* pedig fontos állomása pályájának. Ez a sokrétegű kötet úgy illusztrálja és hozza közel az olvasókhöz a magyar történelem egy meghatározó időszakát, hogy folyamatosan föl- és megmutatja az örök emberit, s mindeközben a nietzschei értelemben vett *túláságosan is emberiről* sem feledkezik el.

Bene Zoltán